

2·3

29 / 1981

***Slovenský
národopis***

Na obálke: Str. 1. Žena v kotúčke s kápkou z Čierneho Balogu. Foto K. Plicka
1947

Str. 4. Krstinový koláč. Čataj, okr. Bratislava. Foto J. Dérer

*Koncovky na stranách 172, 188, 199, 212, 219, 223, 233, 239, 245, 249, 254, 258, 281,
292, 297, 317, 350, 359, 377, 389, 478 sú ukážky výtvarného prejavu pastierov na
Slovensku. Archív NÚ SAV*

HLAVNÁ REDAKTORKA

Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA

Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA

Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová, Igor Krištek, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera Nosáľová, Adam Pranda, Antonín Robek

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.cceol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADEMIE VIED

OBSAH
ŠTÚDIESPOLUPRÁCA SOCIALISTICKÝCH
KRAJÍN V RÁMCI MEDZINÁROD-
NEJ KOMISIE PRE VÝSKUM LU-
DOVEJ KULTÚRY KARPÁT A BAL-
KÁNU (MKKKB)

- Ján Podolák: Kultúrne spoločenstvo
obyvateľov Karpát ako predmet etno-
grafického bádania 174
- Václav Frolec: K niektorým teore-
tickým a metodologickým otázkám
syntézy o lidovej architektúre v kar-
patsko-balkánskej oblasti 189
- Bronislava Kopczyńska - Ja-
worska — Ján Podolák: Prí-
prava etnografickej syntézy pastier-
stva v Karpatoch a na Balkáne 200
- Boris N. Putilov: Metodologické a
teoretické aspekty štúdia zbojníckeho
a hajdúckeho folklóru 207
- Viera Gašparíková: Syntéza o fol-
klóre so zbojníckou tematikou v kar-
patsko-balkánskej oblasti 213
- Viktor Je. Gusev: K metodologickým
otázkam medzinárodnej syntézy o fol-
klóre so zbojníckou tematikou v kar-
patsko-balkánskej oblasti 220
- Oskár Elschek: Ludové piesne a lu-
dové hudobné kultúry Karpát a Bal-
kánu 224
- Bagra Georgieva: Výskum ľudovej
architektúry v Bulharsku 234
- Breda Vlahović: Prieskum bytov
a kultúry bývania v novovybudova-
ných sídlach v oblasti Železných
vrát 240
- Lasta Djapović: Výskum zmien
v kultúre bývania prímestských sídiel
priemyslových centier 246
- Anton Melov: Niektoré metodologic-
ké otázky výskumu ovčiarstva v Ro-
dopách 250
- László Földes: Karpatské elementy
v stavbách maďarských pastierov
oviec 255

- Valentin S. Zelenčuk: Obradovosť
pastierskeho obyvateľstva Moldav-
ska v 19. a na zač. 20. stor. 259
- Ján Podolák: Ovčiarstvo na Sloven-
sku 268
- Vera K. Sokolova: K výskumu
ukrajinských karpatských povestí
o zbojníkoch 282
- Imola Küllös: Predbežné poznámky
o maďarskom zbojníckom folklóre
v súvislosti s vydaním medzinárod-
nej teoretickej monografie 288
- Marta Šrámková — Oldřich Siro-
vátka: Otázky nad českým zbojní-
ckým folklórom 293
- Magdaléna Paríková — Peter
Slavkovský: Tradičné formy žat-
vy a mlatby na slovensko-maďar-
skom pomedzí Hontu 298
- Emília Horváthová: Zvyky a ob-
rady zimného slnovratového cyklu
v Honte 318
- Zora Apáthyová - Rusnáková:
Charakteristika kmotrovskej skupiny
v lokalite Dačov Lom 351
- Soňa Burlasová: Integrované aspek-
ty regionálneho piesňového štýlu
v Honte 360
- MATERIÁLY
- Ladislav Ťažký: Odievanie a stravo-
vanie drevorubačov a uhliarov na
Čiernom Balogu koncom 19. a začiat-
kom 20. storočia 378
- DISKUSIA-GLOSÝ
- Oľga Danglová: Pokus o analýzu vý-
tvornej kultúry bývania na súčasnej
dedine 390
- ROZHLADY
- Za Pavlom Tonkovičom (Soňa Burla-
sová) 405
- Za László Földesom (Ján Podolák) 407
- Jaroslav Štika päťdesiatročný (Ján Po-
dolák) 409
- Mezinárodní konference MKKKB ve
Smolenicích (Václav Frolec) 411
- Protokol zo zasadnutia medzinárodné-
ho predsedníctva MKKKB 413

Správa o činnosti Československej sekcie MKKKB za rok 1980 a plán na rok 1981 (Ján Botík)	414
VIII. medzinárodná konferencia o Celokarpatskom dialektologickom atlase (Ivor Ripka)	416
Pracovný seminár Subkomisie MKKKB pre ľudové obyčaje (Peter Salner)	418
Konferencia o ľudovej strave (Rastislava Stoličná)	419
Seminár „Socializace vesnice a proměny lidové kultury“ (Peter Salner)	421
II. medzinárodná konferencia o výskume národností v Békéscsabe (Ján Botík)	422
Seminár „K súčasným problémom paremiológie“ (Dušan Ratica)	423
Činnosť Slovenskej národopisnej spoločnosti pri SAV v roku 1980 (Peter Salner)	424
Výstava sociálnej fotografie v Čadci (Adam Pranda)	426
RECENZIE A REFERÁTY	
V. Ju. Bromlej: Etnos a etnografia (Bohuslav Beneš)	427
Jaroslav Štika: Lidová strava na Valašsku (Rastislava Stoličná)	425
Interetnické vzťahy vo folklóre karpatskej oblasti (Václav Frolec)	430
Soňa Burlasová: Ej, prišli sme, prišli sme na pole družstevné (Ján Michálek)	432
Kysuce (Adam Pranda)	434
Josef Macúrek: Z minulosti východní Moravy v 18.—19. storočí (Richard Jeřábek)	435
Peter Krahulec: Minerálne vody Slovenska (Adam Pranda)	437
Eva Toranová: Cinárstvo na Slovensku (Iveta Zuskinová)	439
Jan Heřman: Židovské hřbitovy v Čechách a na Moravě (Vladimír Turčan)	440
Etnografija na Blgarija (Jelena Marušiaková)	441
Ethnographica et Folkloristica Carpathica (Juraj Podobá)	442
Acta scansenologica I. (Václav Frolec)	445
Etničeskije processy i obraz žizni (Peter Salner)	446
Etnografski i folkloristični izsledvanija (Magdaléna Paríková)	448
Béla Gunda: Ethnographica Carpatho-balkanica (Ján Podolák)	449
Szlovákok Békéscsabán (Magdaléna Paríková)	451
Milovan Gavazzi: Vrela i sudbine narodnih tradicija (Ján Podolák)	452
Anna Kowalska-Lewicka: Hodowla	

i pasterstwo v Beskidzie Sądeckim (Ján Podolák)	454
Landwirtschaft und Kapitalismus (Ema Drábiková)	456
A. H. Danyluk — I. D. Krasovskij — V. J. Rybak — V. Z. Janov: Muzej narodnoji architektury ta pobutu u Lvovi (Mikuláš Mušíinka)	457
Tri anglické knihy o výrobe a remeslách (Jarmila Paličková-Pátková)	458
V. P. Ďakonovova: Pogrebalnyj obrjad Tuvincev kak istorikoetnografičeskij istočnik (Lubica Chorváthová)	460
V. A. Akcorin: Marijskaja narodnaja drama (Lubica Chorváthová)	462
Skarb w garncu (Zora Vanovičová)	463
Gudrun Langer: Das Märchen in der tschechischen Literatur von 1790 bis 1860 (Jaromír Jech)	464
Dionizjusz Czubala: Folklor garnczary polskich (Mikuláš Mušíinka)	466
Česki i slovacki prislivja ta prikazki (Zuza Profantová)	467
Kazky odnoho sela (Mikuláš Mušíinka)	468
Alois Kammermeier: Taubenhäuser — Taubenschläge (Helena Tomečková)	469
Ch. Apothéloz: Meisterwerke des Scherenschnitts (Helena Tomečková)	470
I. U. Könz — E. Widmer: Sgrafito im Engadin und Bergell (Tatiana Štibrániová)	471
L. F. Arfuch: Ukrajinska narodna kulinarija (Sylvia Dillnbergerová)	471
Nordic institute of Folklore — Newsletters 1972—1978 (Mária Kosová)	474
Folklor a umenie dneška (Dušan Ratica)	475
A. Elscheková — O. Elschek: Slovenské ľudové piesne a nástrojová hudba (Eva Krekovičová)	478

BIBLIOGRAFIA

Milada Kubová: Bibliografia slovenskej etnografie a folkloristiky za rok 1977	480
---	-----

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ	
СОТРУДНИЧЕСТВО СОЦИАЛИСТИЧЕСКИХ СТРАН В РАМКАХ МЕЖДУНАРОДНОЙ КОМИССИИ ПО ИЗУЧЕНИЮ НАРОДНОЙ КУЛЬТУРЫ КАРПАТ И БАЛКАН (МКККБ)	
Ян Подолак: Культурная общность	

населения Карпат как предмет этнографических исследований	174	рактеристика кумовской группы в местонахождении Дачов-Лом	351
Вацлав Фролец: О некоторых теоретических и методологических вопросах обобщающего труда по народной архитектуре в карпато-балканской области	189	Соня Бурласова: Интегральные аспекты регионального песенного стиля в Гонте	360
Ян Подолак — Бронислава Копчинска-Яворска: Подготовка этнографического ситезирующего труда о пастушестве в Карпатах и на Балканах	200	МАТЕРИАЛЫ	
Борис Н. Путилов: Методологические и теоретические аспекты изучения збойничьего-гайдуцкого фольклора	207	Ладислав Тяжки: Одежда и питание дровосеков и углежогов на Чиерни-Балоге в конце 19 и начале 20 века	378
Вера Гашпарикова: Обобщающий труд о фольклоре с разбойничьей тематикой в Карпато-балканской области	213	ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ	
Виктор Е. Гусев: К методологическим вопросам международного обобщающего труда с разбойничьей тематикой в Карпато-балканской области	220	Ольга Данглова: Попытка анализа культуры художественного оформления жилища в современной деревне	390
Оскар Элшек: Народные песни и народные музыкальные культуры Карпат и Балкан	224	ОБЗОРЫ	
Багра Георгиева: Исследование народной архитектуры в Болгарии	234	Памяти Павла Тонковича (Соня Бурласова)	405
Бреда Влахович: Исследование квартир и культуры жилища в новых жилых районах области Железных ворот	240	Памяти Ласло Фёлдеша (Ян Подолак)	407
Ласта Джапович: Исследование изменений в культуре жилища поселков, расположенных вблизи промышленных центров	246	Ярославу Штике — 50 лет (Ян Подолак)	409
Антон Мельов: Некоторые методологические и методические вопросы исследования родопского овцеводства	250	Международная конференция МКККБ в Смоленице (Вацлав Фролец)	411
Ласло Фёлдеш: Карпатские элементы в постройках венгерских пастухов	255	Протокол заседания международного президиума МКККБ	413
Валентин С. Зеленчук: Обрядность пастушеского населения Молдавии в XIX — начале XX вв.	259	Отчет о деятельности Чехословацкой секции МКККБ за 1980 г. и план работы на 1981 г. (Ян Ботик)	414
Ян Подолак: Овцеводство в Словакии	268	VIII международная конференция по Общекарпатскому диалектологическому атласу (Ивор Рипка)	416
Вера К. Соколова: К исследованию украинских карпатских преданий о разбойниках	282	Рабочий семинар подкомиссии МКККБ по обычаям (Петер Салнер)	418
Имола Кюллеш: Предварительные замечания о венгерском збойничьем фольклоре в связи с изданием международной теоретической монографии	288	Конференция по народному питанию (Растислава Столична)	419
Марта Шрамкова — Ольдржих Сираватка: Вопросы над чешским збойничьим фольклором	293	Народ и народная культура национального возрождения (Вацлав Грничко)	419
Магдалена Парикова — Петер Славковски: Традиционные формы жатвы и молотбы на словацко-венгерской границе Гонте	298	Семинар „Социализация деревни и перемены народной культуры“ (Петер Салнер)	421
Эмилия Хорватова: Обычай и обряды цикла зимнего солнцеворота в Гонте	318	II международная конференция по исследованию народностей в Бекешчабе (Ян Ботик)	422
Зора Апатиова-Руснакова: Ха-		Семинар „К современным проблемам паремиологии“ (Душан Ратица)	423
		Деятельность Словацкого этнографического общества при САН в 1980 г. (Петер Салнер)	424
		Выставка социальной фотографии в Чадецце (Адам Пранда)	426
		РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ	
		БИБЛИОГРАФИЯ	
		Милада Кубова: Библиография словацкой этнографии и фольклористики за 1977 г.	480
		INHALT	
		STUDIEN	
		Ján Podolák: Die Kulturgemeinschaft der Karpatenbewohner als ge-	

genstand der ethnographischen Forschung	174
Václav Frolec: Einige theoretische und methodologische Fragen zur vorbereiteten Synthese über die Volksbaukunst im karpatisch-balkanischen Raum	189
Bronisława K o p c z y ń s k a - J a w o r s k a — Ján Podolák: Vorbereitung der ethnographischen Synthese der Hirtenschaft in den Karpaten und auf dem Balkan	200
Boris N. Putilov: Methodologische und theoretische Aspekte des Studiums der Räuber-Hajduken-Folklore	207
Viera Gašparíková: Synthese über die Folklore mit Räuberthematik in dem Karpaten-Balkan-Gebiet	213
Viktor Je. Gusev: Zu den methodologischen Fragen der internationalen Synthese über die Folklore mit der Räuberthematik des Karpaten-Balkan-Gebietes	220
Oskár Elschek: Volkslieder und Volksmusik der Karpaten und des Balkans	224
Bagra Georgieva: Studium der Volksarchitektur in Bulgarien	234
Breda Vlahović: Erforschung der Wohnungen und der Wohnkultur in den neuerbauten Siedlungen auf dem Gebiete des Eisernen Tores	240
Lasta Djapović: Forschung der Veränderungen der Wohnkultur der stadtnahen Siedlungen der Industriezentren	246
Anton Meljov: Einige methodologische und methodische Fragen der Forschung der Schafzucht in den Rhodopen	250
László Földes: Karpaten-Elemente in den Bauten der ungarischen Schäfer	255
Valentin S. Zelenčuk: Festgebräuche der Hirtenbevölkerung in der Moldau im 19. und am Anfang des 20. Jahrhunderts	259
Ján Podolák: Die Schafzucht in der Slowakei	268
Vera K. Sokolova: Zur Forschung der karpaten-ukrainischen Räubersagen	282
Imola Kúllós: Vorläufige Anmerkungen über die ungarische Räuberfolklore im Zusammenhang mit dem Herausgeben der internationalen theoretischen Monographie	288
Marta Šrámková — Oldřich Si-	

rovátka: Fragen der tschechischen Räuberfolklore	293
Magdaléna Paríková — Peter Slavkovský: Traditionelle Ernte- und Druschformen im slowakisch-ungarischen Grenzgebiet der Hont-Region	298
Emília Horváthová: Bräuche und Riten der winterlichen Sonnenwendfeier im Hont-Gebiet	318
Zora Apáthyová-Rusnáková: Charakteristik der Gevatterschaftsgruppe in der Ortschaft Dačov Lom	351
Soňa Burlasová: Integrationsaspekte des regionalen Liedstils im Hont-Gebiet	360
MATERIALIEN	
Ladislav Ťažký: Kleider und Nahrung der Holzfäller und Kohlenbrenner im Dorf Čierny Balog am Ende des 19. und am Anfang des 20. Jahrhunderts	378
DISKUSSION — GLOSSEN	
Oľga Danglová: Analyseversuch über die bildende Wohnkultur im gegenwärtigen Dorf	390
RUNDSCHAU	
Pavol Tonkovič ist gestorben (Soňa Burlasová)	405
László Földes ist gestorben (Ján Podolák)	407
Jaroslav Štika fünfzig Jahre alt (Ján Podolák)	409
Internationale Konferenz IKKKB in Smolenice (Václav Frolec)	411
Protokoll von der Sitzung des internationalen Präsidiums der IKKKB	413
Bericht über die Tätigkeit der Tschechoslowakischen Sektion der IKKKB im Jahre 1980 und Plan für das Jahr 1981 (Ján Botík)	414
VIII. internationale Konferenz über den Dialektologischen Atlas der gesamten Karpaten (Ivor Ripka)	416
Arbeitsseminar der Subkommission der IKKKB für Volksbräuche (Peter Salner)	418
Konferenz über Volksnahrung (Rastislava Stoličná)	419
Volk und Volkskultur der nationalen Wiedergeburt (Václav Hrníčko)	419
Seminar „Sozialisierung des Dorfes und Umwandlungen der Volkskultur“ (Peter Salner)	421
II. Internationale Konferenz über die Forschung der Nationalitäten in Békéscsaba (Ján Botík)	422
Seminar „Zu den gegenwärtigen Problemen der Parömiologie“ (Dušan Ratica)	423

SYNTÉZA O FOLKLÓRE SO ZBOJNÍCKOU TEMATIKOU V KARPATSKO-BALKÁNSKEJ OBLASTI

(Úvodné slovo k návrhom projektu a k realizácii prvej etapy)

VIERA GAŠPARÍKOVÁ

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Proponovaná syntéza o folklóre so zbojníckou tematikou v karpatsko-balkánskej oblasti je úloha nová a stojíme vlastne na začiatku práce, takže zatiaľ možno hovoriť len o programe, ak necháme bokom realizovaný čiastkový úsek, o ktorom sa zmienim neskoršie. Napriek tomu táto úloha má už svoju krátku históriu, ktorú tu aspoň stručne pripomeniem.

Samotný začiatok úlohy bol daný roku 1976 v Smoleniciach pri príležitosti zasadnutia Prezídia medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry v Karpatoch a na Balkáne (MKKKB). Vtedy sa prijalo rozhodnutie, že subkomisia pre slovesný folklór bude poverená tým, aby do svojho plánu začlenila prípravu uvedenej syntézy. Bolo teda nevyhnutné vypracovať koncepciu spomenutého diela, ktorého garantom sa stala príslušná sekcia MKKKB Sovietskeho zväzu. Tak došlo k tomu, že bol najprv predložený návrh projektu pod názvom *Prospekt medzinárodného kolektívneho diela Zbojnícke-hajducké piesne v slovanských územiach karpatsko-balkánskej oblasti z konca 16. až začiatku 19. storočia*, s podtitulom *Typológia piesňovej tvorby a typológia dejín a spôsobu života ľudu*. Autorom prospektu je Boris N. Putilov. Zo slovenskej

strany došlo k vypracovaniu projektu označeného ako *Rámcový návrh na syntézu o folklóre so zbojníckou tematikou v Karpatoch a na príľahlom území Balkánu*. Autorkou je Viera Gašparíková.

Oba koncepčné návrhy boli publikované v ruskom a nemeckom znení v bulletine *Carpatobalcanica* (IX—1/2 Bratislava 1979, s. 7—30) a v slovenskom znení v časopise *Slovenský národopis* (27, 1979, s. 570—575).

Pri príležitosti jubilejnej konferencie Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry oblasti Karpát a Balkánu v októbri 1979 v Mogilanoch pri Krakove rokovalo predsedníctvo MKKKB na svojom zasadnutí aj o týchto dvoch návrhoch projektu a na základe protokolu pripraveného tam z porady sekcie slovesného folklóru bolo rozhodnuté oba prijať. Nebolo tým však povedané, že oba návrhy sa majú stať platnou a nemennou smernicou pre realizáciu celého diela. Konečné slovo v celkovej koncepcii a zahájení prvej etapy majú priniesť závery zo smolenického zasadania v r. 1980. Preto je potrebné hovoriť veľmi konkrétne o návrhu oboch projektov. Realizátori budúceho medzinárodného diela dostali výzvu, aby svoje písomné pripomienky k návrhom projektu ozná-

mili do konca apríla r. 1980. Na návrhy oboch projektov najkonkrétnejšie reagoval prof. Viktor Je. Gusev, ktorý poslal na adresu hlavného vedeckého tajomníka MKKKB Václava Frolca pomerne rozsiahly elaborát.¹

V. Je. Gusev privítal zámer vypracovať syntetické dielo o folklóre so zbojníckou tematikou, vyslovil ochotu prispieť k rozpracovaniu jeho programu i pri jeho realizácii a návrh, podaný zo slovenskej strany, charakterizoval ako lapidárny a jasný.

Zopakujem tu v skratke, ako bol konkrétne vymedzený materiál v spomenutej slovenskej verzii. Ako prvá eventualita sa uviedlo, že zbojnícku tematiku v Karpatoch a v priľahlom území Balkánu možno spracovávať na druhovo, žánrovo vymedzenej rovine, to znamená, že syntéza by podchycovala iba jeden alebo niekoľko úsekov folklórnej tvorby (napr. B. N. Putilov sa zameriava iba na jeden druh, na ľudovú pieseň). Domnievame sa však, že správnejšia je druhá eventualita, ktorá by obsiahla hlavné úseky folklórnej tvorby. Vzhľadom k slovenskému folklórnemu fondu by to znamenalo, že syntéza by zahrňovala štyri okruhy: 1. ľudovú prózu, 2. ľudovú pieseň, 3. ľudovú hudbu, 4. ľudový tanec. Ľudové výtvarné umenie by slúžilo ako ilustračný doplnok a ostatné folklórne druhy ako príslovia, ľudové hry a ľudové divadlo by zostali mimo sústredenej pozornosti.

K tomu Viktor Je. Gusev poznamenáva, že by rovnako ľudové hry a ľudové divadlo mali byť zaradené do hlavných okruhov, a to do okruhu štvrtého, ktorý by potom mal názov: ľudový tanec, hry a ľudové divadlo. Tento svoj pozmeňujúci návrh zdôvodňuje takto: „I keď v takých folklórnych druhoch, akými sú hry a ľudové divadlo, sa zbojnícka tematika nezobrazuje takým rozmanitým spôsobom ako v próze a v piesňach, predsa sa tu vyjadruje v špecifickej a veľmi pôsobivej forme.“

Považujem tento Gusevov dodatok za veľmi správny a oprávnený už z toho dôvodu, že pri výpočte folklórnych druhov a pri uprednostňovaní jedných pred druhými sme vychádzali, ako je naznačené, predovšetkým z nášho folklórneho materiálu, prípadne z našich skúseností. Treba teda predpokladať, že v hierarchii folklórnych druhov, teda pri stanovení, ktoré druhy z pozícií zbojníckej tematiky považujeme za dôležitejšie a ktoré za menej závažné, nebude situácia vo folklórnych zásobniciach jednotlivých národov vždy rovnaká. Už aj z toho dôvodu V. Je. Gusev upozornil, aby sa teda bádateľský záujem pri stanovení materiállovej základne, z ktorej sa pri syntéze bude vychádzať, rozšíril na ľudové hry a ľudové divadlo a aby tieto druhy nezostávali iba na periférii. Analogicky potom možno usudzovať, že ťažisko zbojníckej tematiky sa u rôznych národov bude presúvať na ten či onen druh a že azda — pokiaľ môžem posúdiť — napr. u Rusov a Bulharov nebude hrať ľudová próza takú významnú úlohu ako pieseň, zatiaľ čo u nás na Slovensku je pomer skôr obrátený alebo aspoň oba druhy sú v rovnováhe. (Pre stanovenie presného poradia by bolo nevyhnutné uplatniť kvantitatívne i kvalitatívne meradlá, teda predovšetkým prihliadnuť k hojnosti výskytu toho-ktorého druhu, na druhej strane potom k tematickej a motivickej pestrosti i k miere variabilnosti, ktorá taktiež môže viesť k novej kvalite, k vytvoreniu nového obsahu.)

Čo z toho vyplýva? Myslím, že uvážlivo premyslieť, aké folklórne druhy majú byť zahrnuté do syntézy alebo dokonca či nemá byť stanovená nijaká hranica a má sa ísť dokonca až na okraj folklóru, napr. až do oblasti tzv. pololudovej tvorby.

Viktor Je. Gusev z prospektu B. N. Putilova podporuje „obsažný a detailný návrh tej časti práce, ktorá bude venovaná piesňam. Dávam však na úvahu zmenu v kompozícii budúcej knihy, a to

konkrétne poslednú kapitolu v návrhu (bod 6) preradiť ako prvú a sformulovať jej obsah v tejto redakcii: „Ludové dejiny a ľudová piesňová tvorba. Zbojníctvo ako špecifická forma oslobodzovacích hnutí 16.—18. stor. a jeho odraz v ľudových piesňach. Charakter, špecifickosť a hranice výrazu, aký nadobúdajú v piesňach ideály ľudu.“

Bude teda na mieste vyjadriť sa k týmto dvom stanoviskám. Možno sa bude zdať, že stanovisko k tejto čiastkovej otázke nie je potrebné ihneď riešiť, lebo skôr než sa dôjde k syntetickému spracovaniu zbojníckej tematiky na úseku ľudovej piesne v celom rozsiahlom teritóriu, bude nevyhnutné vykonať sériu predbežných prípravných prác. Citovala som obe stanoviská preto, aby sa na ne nezabudlo v budúcnosti a na ich základe sa dospelo k optimálnemu riešeniu.

Touto poznámkou prechádzam k druhej časti svojho príspevku. Pokiaľ uvažujeme o postupe práce, azda všetci sa zhodneme v tom, že najsprávnejšia metóda je vychádzať z užšieho okruhu (užších okruhov) a dospievať k syntéze na širokom teritoriálnom základe. Tento postup sa ostatne osvedčuje aj v iných formách medzinárodnej spolupráce a proponuje sa zároveň v oboch návrhoch projektu nášho budúceho diela. Znamená to teda získať si najprv čo najširšie materiálové prehľady o zbojníctve v rámci jednotlivých národov. Situácia nebude vždy a všade rovnaká, lebo záleží predovšetkým na tom, ako ďaleko postúpila zberateľská činnosť so zameraním na danú problematiku a zároveň do akej hĺbky a šírky boli preštudované aj iné materiály, hlavne archívne, a vyexcerpovaná staršia literatúra. Jedným z prvoradých predpokladov k získaniu prehľadu o zbojníckej tematike sú bibliografické súpisy. Bude správne zabezpečiť v tejto krajine splnenie všetkých týchto

materiálových predpokladov, resp. dohodnúť sa, čo treba ďalej vykonať.

V súvislosti s tým by som chcela od-citovať 4. bod protokolu zasadnutia predsedníctva MKKKB zo dňa 10. októbra 1979 v Mogilanoch: „Pred zasadením autorských kolektívov v roku 1980 ich vedúci spracujú bibliografie najdôležitejších prác k riešenej problematike“.² Na podchytenie zbojníckej tematiky v Československu boli vypracovaním tejto bibliografie poverení Milada Kubová pre oblasť Slovenska a Richard Jeřábek pre oblasť Čiech a Moravy, ktorí svoju úlohu už splnili. Pripravená bibliografia sa snaží o výberovú, no zároveň i komplexnú registráciu v čo najširšom a vyčerpávajúcom meradle, pričom do tejto práce autori zahrnuli všetku dostupnú literatúru od populárnych článkov až po striktné vedecké štúdie; určitým doplnkom bude aj súpis vyobrazení trojrozmerných objektov, s vypracovaním ktorého sa počíta v roku 1981.

Prehľad o zbojníckej tematike v tej či onej podobe (bibliografia, excerptá z literatúry či archívnych fondov, utriedené výsledky zberateľskej činnosti ap.) môže byť prirodzene iba jedným z východísk k vlastnej práci, k syntetickému stvárneniu. Domnievam sa, že i v rámci jedného národa musia byť totiž vytvorené ďalšie predpoklady v podobe, napr. zhrnujúce čiastkové správy z toho-ktorého regiónu alebo i čiastkové štúdie zamerané či už regionálne alebo tematicky a dotýkajúce sa jednotlivých folklórnych druhov, ap. To všetko opäť závisí od stavu bádania v tej či onej krajine a celá táto prípravná činnosť je zároveň záležitosťou autorov samých, resp. príslušných národných subkomisií, a bolo by iste zbytočné predkladať vo-pred určité „recepty“.

Naproti tomu by sme si mali konkrétne ujasniť, čo všetko by mali obsahovať predbežné práce o zbojníckej tematike, ako sa ona odráža vo folklórnej zásobni-

ci toho-ktorého národa. Navrhujem, aby základom tejto časti prípravy diela sa stala približná osnova predbežných prác, ako ju predložil vo svojom prospekte Boris N. Putilov. Táto osnova korešponduje s kapitolami budúcej syntetickej publikácie, ktorá je cieľom a má teda rovnako šesť bodov, ktoré autor dosť podrobne rozvádza. Aby som ich pripomenula, zhrnujem ich stručne v trochu inej formulácii; stručne už z toho dôvodu, že nemám na mysli iba pieseň, ale rôzne druhy folklóru, ktoré majú byť v syntéze obsiahnuté. V tejto úspornej formulácii možno teda jednotlivé body označiť takto:

1. Charakteristika folklórnych druhov;
2. Pokiaľ možno vyčerpávajúci súpis sujetov podľa druhov;
3. Hrdinovia a postavy zbojníckeho folklóru;
4. Vzťah folklórnych podaní o zbojníkoch k času a priestoru, v ktorých tieto skladby žili a žijú;
5. Biológia zbojníckych folklórnych tradícií;
6. Vzťah zbojníckych tradícií k historickej realite.

Ponechávam pritom zatiaľ bokom, či tento 6. bod bude v zmysle stanoviska V. Je. Guseva figurovať ako prvý, alebo podľa propozície B. N. Putilova ako posledný. Týchto šesť bodov by som doplnila ešte o jeden, ktorého spracovanie by uľahčilo prípravu celkovej syntézy. Formulovala by som ho ako: Národná špecifickosť a medzinárodné spojitosti. Je prirodzené, že nielen pre výskúmanie medzinárodných spojitostí, ale aj národnej špecifickosti treba vychádzať z porovnávacej základne. Ale zároveň si treba uvedomiť, že štúdium folklórnych zbojníckych tradícií sa dosiaľ neskúmalo z uvedeného aspektu v uspokojivej miere a že teda v čiastkových predbežných prácach zameraných na jednotlivé národné teritória neraz sa budú môcť uviesť iba určité náznaky, dotýkajúce sa ná-

rodnej špecifickosti a medzinárodných spojitostí. Avšak i tieto náznaky budú cenné, ak budú predstavovať konkrétne a objektívne čiastkové závery a ak nebudú stanovené iba a priori. U nás na Slovensku vieme veľmi dobre, ako v prvých fázach, keď sa pristúpilo k skúmaniu zbojníckej tematiky, sa mnohokrát napr. za národné špecifikum vydávali znaky, ktoré rovnakým alebo podobným spôsobom charakterizujú príslušnú časť folklórnych tradícií iných národov.

Vzhľadom na to, že tento mnou navrhovaný dodatočný bod nebude môcť byť v prvej etape rozpracovaný do takých podrobností ako predchádzajúce body, bolo by na mieste zaradiť ho na koniec, teda ako bod 7. Napokon sa domnievam, že pravdepodobne i pri spracúvaní celkovej syntézy prideme k názoru, aby takáto kapitola bola poslednou. Bola by zároveň aj určitým vyvrcholením diela, v nej by spočíval jej *raison d'être*, lebo nám vari nepôjde len o to, aby sme — zjednodušene povedané — podali výpočet toho, s čím sa v oblasti Karpát a Balkánu v súvislosti s folklórnou zbojníckou tematikou stretávame. Cieľom našej spoločnej práce je ukázať tak črty diferenčné, ako aj črty spoločné.

Tieto spoločné črty nemusia byť vždy výsledkom rovnakých procesov. B. N. Putilov hovorí o typológii, tento termín má však prirodzene viac významov. Ak pripustíme interpretáciu typológie v nadväznosti na analogické, polygenetické procesy, prebiehajúce za podobných podmienok na rôznych miestach, tak vystihujeme iba jednu stránku vecí. Zároveň treba počítať aj s monogenézou, odrážajúcou sa najmä v interetnických vzťahoch, predovšetkým ako výraz rôznych foriem kontaktov. Okrem toho nemožno zabúdať ani na rôzne kombinované javy, na ktoré upozornila aj literárna veda, totiž na procesy kontakto-
typologické alebo typologicko-kontakto-

vé. Aby bolo jasné, všetky tieto možnosti som mala na mysli, keď som vo formulácii dodatočne navrhovaného bodu použila trochu nepresné pomenovanie medzinárodné spojitosti. Pomenovanie je nepresné v tom zmysle, že by mohol vzniknúť dojem, ako by som zase naopak chcela uvažovať iba o konkrétnych, monogenetických možnostiach, vedúcich vo folklórnej tvorbe k spoločným znakom.

V spomenutom *Rámcovom návrhu na*

syntézu o folklóre so zbojníckou tematikou v Karpatoch a priľahlom území Balkánu bol predložený aj určitý časový harmonogram. Treba vziať do úvahy, že návrh bol vypracovaný približne pred pol druhu rokom a z technických dôvodov došlo v ňom k určitej časovej strate. I napriek tomu, že došlo k určitému oneskoreniu, sa domnievam, že je v našich silách tieto predbežné práce v reláciách jednotlivých národov podľa plánu úspešne ukončiť.

POZNÁMKY

1 Jeho hlavnú časť publikujeme v slovenskom znení v tomto čísle časopisu Slovenský národopis. — Pozn. redakcie.

2 Protokol ako celok zároveň so správou bol publikovaný v 3. čísle ročníka 1980 v časopise Slov. Národop., s. 471—473; cit. bod na s. 472.

ОБОБЩАЮЩИЙ ТРУД О ФОЛЬКЛОРЕ С РАЗБОЙНИЧЬЕЙ ТЕМАТИКОЙ В КАРПАТО-БАЛКАНСКОЙ ОБЛАСТИ

(Вступительное слово к проекту и к реализации первого этапа)

Резюме

В первой части своей статьи автор дает краткий обзор подходов к разработке обобщающего труда о фольклоре с разбойничьей тематикой — частичного задания, которое в рамках Международной комиссии по изучению народной культуры Карпат и Балкан было включено в Долговременную программу многостороннего сотрудничества научных учреждений социалистических стран в области общественных наук на период 1981—1985 гг. Предложения по проектам разработки обобщающего труда авторов Б. Н. Путилова и В. Гашпариковой были опубликованы в бюллетене *Carpatobalcanica* (IX — 1/2, 1979, с. 7—30) и в журнале *Slovenský národopis* (27, 1979, с. 570—575). Далее она реагирует на замечания В. Е. Гусева к упомянутым проектам, главным образом в том, что касается отдельных фольклорных видов, которые будут включены в обобщающий труд.

Во второй части своей статьи автор

предлагает при составлении обобщающего труда исходить из более узкого круга и только потом переходить к синтезу на широкой территориальной основе. В качестве одной из первостепенных предпосылок для приобретения полного обзора разбойничьей тематики автор считает библиографические списки. Она информирует, что в рамках ЧССР эта задача уже выполнена. Обзор разбойничьей тематики в той или иной форме (библиография, выписки из литературы или архивных фондов и т. п.) может служить одним из исходных положений в собственной работе, в обобщающем труде. И в рамках одной нации должны быть созданы дальнейшие предпосылки, например, обобщающие частичные отчеты по тому или иному региону, частичные работы с региональным или тематическим охватом, касающиеся отдельных фольклорных видов и т. п.

В качестве основы обобщающих трудов отдельных наций автор считает основу

Б. Н. Путилова, которая перекликалась бы с главами международного обобщающего труда. В краткой измененной формулировке она обозначает отдельные пункты следующим образом:

1. Характеристика фольклорных видов
2. По возможности исчерпывающий перечень сюжетов по видам
3. Герои и персонажи разбойничьего фольклора
4. Отношение фольклорного повествования о разбойниках ко времени и пространству, в котором эти сочинения жили и живут
5. Биология разбойничьих фольклорных традиций
6. Отношение разбойничьих традиций к исторической действительности.

Эти шесть пунктов автор дополняет еще следующим, седьмым пунктом: Национальная специфичность и международные связи.

В заключение статьи автор допускает интерпретацию типологии в связи с аналогичными, полигенетическими процессами, протекающими в сходных условиях на различных местах, что представляет, однако, лишь одну сторону вопроса. Одновременно следует учитывать и моногенезис, отражающийся в основном в интерэтнических связях, прежде всего как выражение различных форм контактов. Кроме того, нельзя забывать и о различных комбинациях явлений контактно-типологических или типолого-контактных.

SYNTHESE ÜBER DIE FOLKLORE MIT RÄUBERTHEMATIK IM KARPATEN-BALKAN-GEBIET

(Einleitung zu den Projektvorschlägen und zur Realisierung der ersten Etappe)

Zusammenfassung

Im ersten Teil ihres Beitrages bringt die Autorin einen kurzen Überblick des Zutritts zur Erarbeitung der Synthese über die Folklore mit Räuberthematik — der Teilaufgabe, die im Rahmen der Internationalen Kommission zum Studium der Volkskultur in den Karpaten und auf dem Balkan in das langfristige Programm der vielseitigen Zusammenarbeit der wissenschaftlichen Institutionen der sozialistischen Länder auf dem Gebiete der Gesellschaftswissenschaften für die Zeitspanne von 1981 bis 1985 eingereiht wurde. Die Projektvorschläge für die Erarbeitung der Synthese der Autoren B. N. Putilov und V. Gašparíková wurden im Bulletin Carpatobalcanica (IX — 1/2, 1979, S. 7 — 30) und in der Zeitschrift Slovenský národopis (27, 1979, S. 570 — 575) publiziert. Weiter reagiert sie auf die Bemerkungen von V. Je. Gusev zu den veröffentlichten Projekten besonders was die einzelnen Folklorearten anbelangt, die in der Synthese erfasst werden sollen.

Im zweiten Teil ihres Beitrages schlägt

sie vor, bei der Erarbeitung der Synthese von einem engeren Kreis auszugehen und erst dann zur Synthese auf breiter territorialer Basis überzugehen. Für eine von den erstrangigen Voraussetzungen zur Gewinnung eines Überblicks über die Räuberthematik hält die Autorin die bibliographischen Verzeichnisse. Sie informiert, dass im Rahmen der ČSSR diese Aufgabe schon erfüllt wurde. Der Überblick über die Räuberthematik in dieser oder jener Form (Bibliographie, Exzerpte aus der Literatur oder Archivfonds u. ä.) kann nur einen von den Ausgangspunkten zur eigentlichen Arbeit, zur synthetischen Gestaltung darstellen. Auch im Rahmen einer Nation müssen weitere Voraussetzungen geschaffen werden, z. B. Teilberichte von der oder jener Region, Teilstudien, die regional oder thematisch eingestellt sind und die einzelnen Folklorearten u. ä. betreffen.

Die Autorin hält für die Grundlage der synthetischen Arbeiten der einzelnen Nationen den Entwurf von B. N. Putilov, der mit den Kapiteln der internationalen Ar-

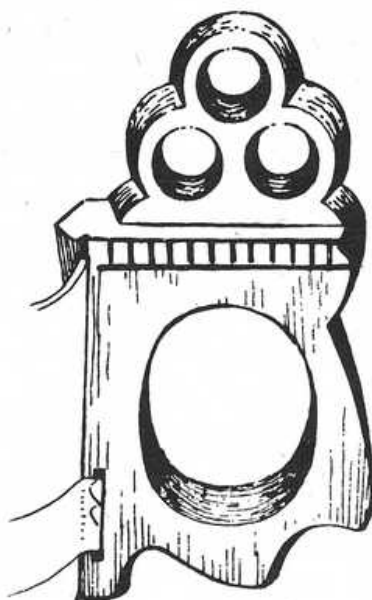
beit korrespondieren würde. Sie bezeichnet in einer kurzen abgeänderten Formulierung die einzelnen Punkte folgendermaßen:

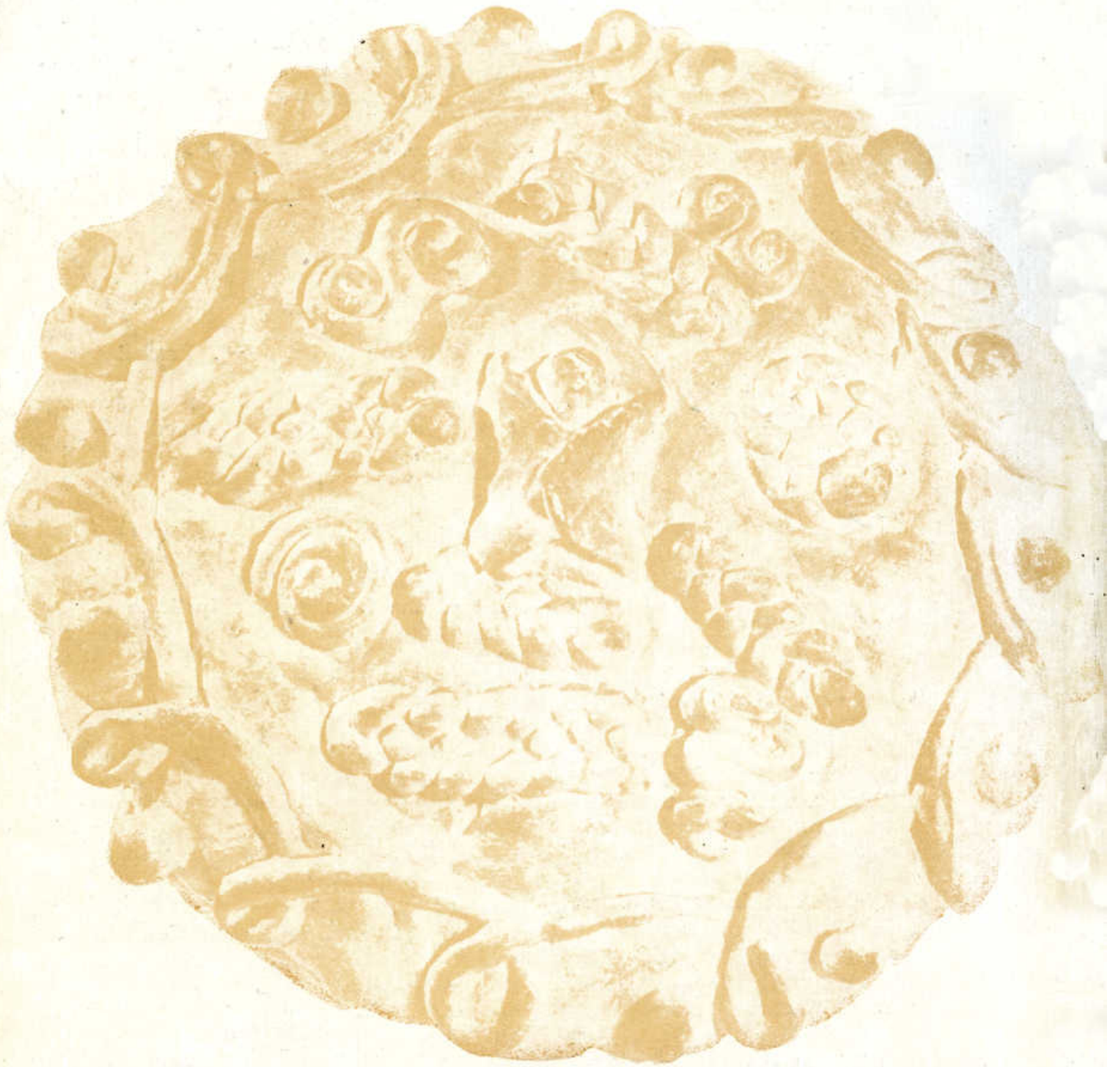
1. Charakteristik der Folklorearten
2. Ein je ausschöpfenderes Sujet—Verzeichnis nach den Arten
3. Helden und Gestalten der Räuberfolklore
4. Beziehung der Folkloreüberlieferung über die Räuber zur Zeit und zum Raum, in denen diese Kompositionen lebten und leben
5. Biologie der folkloristischen Räubertraditionen
6. Beziehung der Räubertraditionen zur historischen Realität.

Diese sechs Punkte ergänzt die Autorin

noch um einen weiteren, siebenten Punkt: Nationale Spezifität und internationale Zusammenhänge.

Im Abschluss des Beitrages lässt die Autorin die Interpretation der Typologie in Anknüpfung an die analogischen, polygenetischen Prozesse zu, die unter ähnlichen Bedingungen auf verschiedenen Orten verlaufen, was jedoch nur eine Seite der Sache ist. Gleichzeitig muss mit der Monogenese gerechnet werden, die sich hauptsächlich in den interethnischen Beziehungen, vor allem als Ausdruck verschiedener Kontaktformen widerspiegelt. Ausserdem darf man nicht auf verschiedene kombinierte kontakt-typologische oder typologisch-kontakte Erscheinungen vergessen.

Index 49616